

Дзяржаўная ўстанова адукацыі
“Лошніцкая гімназія Барысаўскага раёна”

Скарбонка цудаў

Зборнік казак

Складальнік:

Сякацкая Алена Станіславаўна,
настаўнік беларускай мовы і
літаратуры

ЗМЕСТ

Прырода – гэта радасць, таямніца, адкрыццё	3
Вялікая белая чапля.....	4
Салавей і Паўлін.....	5
Чарадзейныя словы	7
Сокал-пустальга.....	9
Вялікі Кулён.....	11
Уладанні Лесавіка	13
Нялёгкі лёс чорнага свіргуля	14
Зязюля.....	16

Прырода – гэта радасць, таямніца, адкрыццё

Прырода – таямніца, адкрыццё,
Дзівосны цуд, спакой і хваляванне,
Надзея на бясконцае жыццё
І чалавечых душ выратаванне.

Прырода з'яўляецца асновай жыцця чалавека. Але ў апошні час яе будучае знаходзіцца пад пагрозай. Паветра, вада і зямля забруджваюцца ў выніку бяздумнай дзейнасці чалавека. Многія віды флоры і фаўны апынуліся на мяжы знікнення. Каб прадухіліць гэты працэс была створана Чырвоная кніга РБ, якая з кожным годам папаўняецца ўсё новымі і новымі відамі птушак і звяроў.

Прырода цудоўная, чароўная, багатая. Паглядзіце вакол, прыслухайцеся! Яна моліць аб дапамозе. Можа, яшчэ не позна?

Нам неабходна з выключнай адказнасцю ставіцца да ўсяго навакольнага свету, зрабіць кожны куточак зямлі лепшым, прыгажэйшым. Характэрна прыроды павінна радаваць не толькі нас, але і нашых нашчадкаў.

У зборнік “Скарбонка цудаў” уключаны казкі, якія прадастаўляліся на літаратурны конкурс у рамках экалагічнага фестывалю “Дзень Зямлі”. Іх аўтары, вучні гімназіі, імкнуліся прыцягнуць увагу чытачоў да тых відаў птушак, якія амаль знішчаны праз неабдуманую дзейнасць людзей, расказаць пра экалагічныя праблемы сучаснасці. Яны напамінаюць пра закон: беручы – аддавай, спажываючы – абараняй. Абараняць прыроду – значыць абараняць жыццё і Радзіму.

Сякацкая Алена Станіславаўна,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры

Вялікая белая чапля

Было гэта даўным-даўно. Між старых соснаў узвышаўся прыгожы палац Лесавіка. А побач з лесам раскінулася бяскрайняе возера з чыстай, як сляза, вадой. І такое ж глыбокае яно было, што, калі глядзець уніз, стоячы на беразе, палац Вадзяніка, які размяшчаўся на дне, здаваўся цацачным, хоць на самай справе быў самым вялікім у свеце. Лесавік і Вадзянік жылі ў згодзе, былі не толькі суседзямі, але і сябрамі. Яны часта гутарылі, раіліся, калі ўвечары Лесавік прыходзіў да возера. Але так здарылася, што сябры сталі ворагамі.

У Лесавіка была прыгожая дачка, звалі яе Пралеска. Яна дапамагала свайму бацьку падтрымліваць парадак у лесе, сачыла за тым, як выконваюцца ляснымі жыхарамі ўстаноўленыя законы.

У вольны час Пралеска прыходзіла на бераг возера, каб сустрэцца з сяброўкай Вялікай Бelay Чапліай. Гэта была адна з найпрыгажэйшых птушак. Доўгія ногі і крута выгнутая шыя надавалі яе снежна-беламу стану велічнасць, важнасць. Рассучаныя пёры звешваліся са спіны і нават закрывалі хвост.

Цяпер, калі прыйшла Пралеска, Чапля клапатліва сагравала пяць прадаўгаватых блакітна-зялёных яек. Ужо хутка птушаняты пачнуць з'яўляцца на свет, таму маці ні на крок не магла адысці ад гнязда.

Якраз у гэты час Вадзянік аглядаў сваё царства. Ён убачыў дачку Лесавіка і быў вельмі ўражаны яе прыгажосцю.

На наступны ж дзень у палац Лесавіка ўладар воднага прастору прыслаў сватоў. Нягледзячы на добрыя адносіны да жаніха, Лесавік выказаў сваю нязгоду. Не мог ён назаўсёды страціць дачку. Той, хто трапляе ў падводнае царства, ніколі не вяртаецца назад.

Такі адказ раззлаваў Вадзяніка, і ён паабяцаў укарасці прыгажуню.

Некалькі дзён Пралеска не прыходзіла да возера, як загадаў бацька. Але як жа не наведаць сяброўку!

Чапля сумавала. Ад чакання дні здаваліся даўжэйшымі. Нарэшце яна ўбачыла сяброўку. Колькі радасці было ад гэтай сустрэчы!

Прыпаякала ласкавае сонейка, вада вабіла прахалодай. Нібы нейкая невядомая сіла цягнула дзяўчыну ў возера.

– Даражэнькая, – папрасіла Чаплю Пралеска, – пасцеражы мяне, пакуль я буду купацца. Падай знак, калі ўбачыш хвалі, якія прабягаюць па вадзе перад з'яўленнем Вадзяніка.

Уважліва сачыла Белая Чапля за паверхняй вады. Небяспечныя хвалі не з'яўляліся. Затое пачало з'яўляцца на свет першае птушаня. Гэта радасная падзея прыцягнула ўвагу маці на некалькі хвілін, а калі яна зноў паглядзела на возера, Пралескі нідзе не было. Яна знікла.

Чапля кінулася ў ваду, потым паляцела да Лесавіка. Гора запаланіла розум няшчаснага бацькі, які назаўсёды страціў дачку. – Гэта ты вінавата! – крыкнуў ён Чаплі. – Праз цябе я страціў дачку. Цяпер я буду знішчаць твой род!

Гэты страшны крык скалануў зямлю, у небе паласнула маланка, загарэўся лес. Чапля кінулася ратаваць сваіх дзяцей. Агонь паспеў апаліць ёй ногі (і цяпер яны чорныя знізу).

З таго часу прылятаюць белыя чаплі і гняздуюцца відавymi калоніямі або разам з бакланамі, радзей асобнымі парамі. Гнёзды робяць з галінак на заломах трыснягу або кустах. Выбіраюць месца, зарослае кустамі і прыбярэжнай расліннасцю. Птушаняты, як толькі вырастуць, разлітаюцца з гнязда ў розных напрамках. Мабыць, і цяпер баяцца белыя чаплі помсты Лесавіка.

Акуневiч Хрысціна

Салавей і Паўлін

Было гэта даўным-даўно. Так даўно, што людзей яшчэ зусім не было на свеце. На нашай Зямлі гаспадарылі звяры ды птушкі.

Аднойчы Дзяцел, цар птушак, вырашыў даведацца, хто на Зямлі лепш за ўсіх спявае. Паляцелі сарокі па свеце, панеслі навіну пра Вялікі Сход. З хваляваннем сустракалі іх птушкі, кожнай хацелася аказацца лепшай.

Нарэшце прыйшоў вызначаны царом дзень. З усіх бакоў пачалі злятацца птушкі. Адным з першых прыляцеў Салавей. Важна прайшоў ён між птушак, распусціўшы свой рознакаляровы хвост, і нават не павітаўся. Ён ведаў, што многія мараць мець такі прыгожы выгляд, як у яго. І гэта была праўда. На момант усталявалася мёртвая цішыня. Усе любаваліся апярэннем Салаўя.

З асаблівай зайздрасцю глядзеў на Салаўя Паўлін. Гэта была шэрая птушка, на якую ніхто не звяртаў увагі. Паўлін прыляцеў

з-за мора. Першы раз ён убачыў такую прыгажосць, і яму стала сорамна за свой знешні выгляд. Як бы хацелася яму вось так важна, высока падняўшы галаву, прайсціся на гэтым свяце!

Абвясцілі пачатак конкурсу. Першым узяўся спяваць Салавей. Ён думаў, што яго песня будзе самай лепшай. Але як толькі птушкі пачулі яго брыдкі голас, закрычалі ад расчаравання. Салавей вымушаны быў схавацца ад сораму.

Прышла чарга спяваць Паўліну. Ён сціпла выйшаў і заспяваў. Які чуд! Чароўныя гукі паліліся навокал. А калі песня скончылася, птушкі папрасілі Паўліна праспяваць яшчэ... Пераможца быў вызначаны. Але перамога не прынесла Паліну радасці. Ён заўважыў, што птушкі закрывалі вочы, калі слухалі яго спеў. Ім не хацелася глядзець на спевака.

Сход скончыўся. Птушкі разляцеліся па свеце. Толькі Салавей і Паўлін засталіся ўдвух. Кожны з іх марыў набыць тое, чаго яму не хапала.

– Паляцім да Сава, яна ўсё ведае і дапаможа нам, – прапанаваў Салавей.

Свяціла яркае сонейка, а ў такі час Сава спіць, таму прыйшлося чакаць. Толькі калі наступіла ноч, яна прачнулася і сустрэла гасцей.

– Дапамажы нам, мудрая Сава! – папрасілі птушкі. Выслухала Сава іх скаргі і прамовіла:

– Добра, я вам дапамагу. Я ведаю, дзе жыве чараўнік. Ён выканае вашы жаданні. Тры дні і тры ночы павінны вы ляцець без адпачынку. А калі скончыцца трэцяя ноч і першыя промні сонца асвецяць лес, вы ўбачыце хатку чараўніка.

Тры дні і тры ночы ляцелі птушкі. Нарэшце прыляцелі да маленькай хаткі, каля якой сядзеў стары мядзведзь. Гэта быў чараўнік. Павіталіся з ім птушкі і расказалі пра сваю бяду.

– Як бы мне хацелася прыгожа спяваць! – выказаў сваё жаданне Салавей.

– А я згодны на любыя ўмовы, толькі б мець такое прыгожае апярэнне! – дадаў Паўлін. Падумаў чараўнік і сказаў:

– Я не магу зрабіць так, каб кожны з вас меў і прыгожы выгляд, і чароўны голас. Але вы можаце памянцца. Салавей сваё апярэнне аддасць Паўліну і атрымае магчымасць прыгожа спяваць. Паўлін жа будзе мець прыгожы знешні выгляд, але нікога больш не зачаруе яго песня.

– Згодны, згодны! – радасна закрычалі птушкі.

– Тады вы павінны прысягнуць, што ніколі не будзеце прасіць назад тое, што аддалі. Калі парушыце клятву, усе птушкі на Зямлі знікнуць.

– Клянёмся! – у адзін голас вымавілі Салавей і Паўлін.

Ударыў гром, бліснула маланка. Ператварэнне адбылося.

Паўлін стаў прыгожым. Важна ходзіць ён сярод заморскіх птушак. Часам ён распускае рознакаляровы хвост, каб палюбаваліся акружаючыя. А пра тыя часы, калі ён мог прыгожа спяваць, Паўлін нават і не ўспамінае.

Салавей радасны вярнуўся дадому. Ubачылі птушкі, якім ён стаў, і пачалі смяцца з яго, нават і песню не захацелі слухаць.

З той пары п'яе салавей ноччу, схаваўшыся ў лістоце дрэў. А калі дрэвы пачынаюць скідаць сваё адзенне, Салавей ляціць за мора, каб знайсці Паўліна і палюбавацца апярэннем, якое калісьці належала яму.

Ліхачова Ганна

Чарадзейныя словы

Жыла-была ў лесе маленькая вавёрачка. Звалі яе Прыгажуня. Была яна няыхаваная. Скакала сабе з дрэва на дрэва і хвалілася, сустрэўшы каго-небудзь:

– Гэй, паглядзіце, якая я прыгожая, спрытная. Паспрабуйце зрабіць так, як я!

І яна «ўзлятала» па галінах дрэва аж пад самае неба.

Доўга цешылася вавёрка, але нарэшце ёй стала сумна адной. Ubачыла яна, што на палянцы зайчаняты гуляюць, і кажа:

– Я закідаю вас шышкамі, калі не будзеце са мной гуляць.

– Spачатку вывучы чарадзейныя словы, – казалі зайчаняты і ўцяклі.

А тут скача вавёрачка, што жыве недалёка. Ubачыла, што Прыгажуня сумуе і кажа:

– Добры дзень, мілая суседка, пачастуйся, калі ласка, смачнымі арэшкамі.

– Не хачу, сама еш свае арэшкі, – буркнула Прыгажуня.

– Ды ты зусім неыхаваная. Павучы чарадзейныя словы!

І зноў Прыгажуня засталася адна.

Паспела яна пакрыўдзіць і вожыкаў, і мышанят. Усе звяркі, убачыўшы яе, беглі прэч.

Крыўдна стала вавёрцы. Стала яна думаць, пра якія чароўныя словы гавораць ёй звяркі, чаму ж яна іх не ведае. Вырашыла Прыгажуня адправіцца да мудрай савы.

Якраз пачынала цямнець, калі вавёрка знайшла хатку савы, каля якой сядзела і сама гаспадыня.

– Сава, – паклікала вавёрка, – раскажы мне, што гэта за чарадзейныя словы ёсць на свеце.

Доўга гаварыла сава, а вавёрачка толькі ўважліва слухала і ківала галавой.

А раніцай, як толькі прачнуліся звяры, Прыгажуня пабегла па лесе.

Вось і зайчаняты гуляюць.

– Добрай раніцы, сябры, пачастуйцеся арэшкамі, калі ласка! – ветліва сказала вавёрка.

– Дзякуй, хадзі да нас гуляць, – здзіўлена адказалі зайцы.

– Дзякуй за прапанову, але я вельмі спяшаюся. Можа, каму-небудзь спатрэбіцца мая дапамога.

І сапраўды, не паспела яна пакінуць зайцаў, як убачыла, што лісіца падбіраецца да птушаняці, якое скінулася з гнязда. Маланкай кінулася вавёрка на дапамогу. Птушаня апынулася ў гняздзечку.

А Прыгажуня скакала з дрэва на дрэва і задаволена віталася з усімі, каго сустрэла.

– Добры дзень!

Звяры ўсміхаліся ёй услед.

– Добры дзень! – сказала вавёрка зязюльцы.

– Добры вечар! – адказала птушка – паглядзі, ужо пачало цямнець.

Так, дзень прайшоў. Але вавёрка адчувала сябе самай шчаслівай, нават стомы не было. Усе звяры і птушкі былі рады ёй. А гэта дзякуючы чарадзейным словам: добры дзень, дзякуй, прабачце, калі ласка.

Ніколі не забудзе іх вавёрачка. Яна заснула моцным сном, каб раніцай вітаць лясных жыхароў і рабіць добрыя справы.

Неўгень Валерыя

Сокал-пустальга

Пустальга – сокал дробны. Даўжыня яго цела каля 36 см, маса да 275г. Палёт імклівы, вочы зоркія, дзюба і кіпцюры вострыя. Сваіх гнёздаў пустальга не будзе, часта займае чужыя, селіцца ў дуплах дрэў. Бывае, што селіцца на гарышчах вялікіх будынкаў у гарадах. На Беларусі пашыраны пералётны від. Агульная колькасць гэтага рэдкага віду ў рэспубліцы – 1700 пар.

Калі пустальга гняздуецца паблізу пасеваў, то прыносіць вялікую карысць людзям, знішчаючы мноства шкодных насякомых, мышападобных грызуноў. Адкуль жа такія адносіны да людзей? На гэта і іншыя пытанні вы атрымаеце адказы, калі прачытаеце казку.

Было гэта даўным-даўно. Усе птушкі на Зямлі жылі ў згодзе. Але рана ці позна хоць некаму ды захочацца мець уладу над іншымі.

Вось аднойчы Ястраб сабраў прадстаўнікоў свайго сямейства і рашуча заявіў, што павінен стаць правіцелем птушынага царства.

– Я буду вырашаць, – грозна гаварыў ён, – хто дастойны жыць, а які від птушак трэба знішчыць. Усе будуць служыць мне. Я моцны, зоркі, таму ўсіх нязгодных буду жорстка караць.

Такая пагроза прымусіла ўсіх згадзіцца. Нікому не хацелася быць ахвярай. Заставалася абляцець наваколле і паведаміць навіну птушкам іншых сямействаў. Але ўзнікла пагроза: а раптам дробнае птаства аб’яднаецца і абвясціць вайну Ястрабу і яго прыхільнікам. Паступіла прапанова не збіраць птушак на сход, а абляцець іх гнёзды і паасобку азнаёміць з рашэннем.

– Бунтаўшчыкоў адразу знішчыць разам з птушанятамі, – загадаў Ястраб.

Шмат пралілося б крыві, калі б не Сокал-пустальга. Ён усё чуў і вырашыў не дапусціць крывапраліцця. Вядома, многія птушкі не захочуць страціць свабоду і ... загінуць.

Сокал-пустальга і сам не быў вялікім і моцным. Гэта была птушка ростам з голуба.

Паляцеў Сокал-пустальга і папярэдзіў птушак пра небяспеку. А калі пасланцы Ястраба адправіліся выконваць задуманае, то не знайшлі ніводнай птушкі, акрамя Снегіра. Ён не пажадаў хавацца і гатоў быў прызнаць уладу Ястраба, а яшчэ раскажаў пра ўчынак Сокала-пустальгі. Раззлаваўся Ястраб і загадаў знішчыць Сокала-пустальгу і непакорных птушак.

Драпежныя птушкі кінуліся выконваць загад. Яны кружыліся ў небе, заглядвалі ў дуплы, шукалі сярод лістоты дрэў і кустоў. Але нідзе не было нікога, апроча Снегіроў. Дзе ж падзеліся птушкі? Дзе знайшлі яны прытулак?

Паратункам стала сустрэча з чалавекам, які ішоў па лесе. Кінуўся да яго Сокал-пустальга:

– Ратуй, добры чалавек! Аб’явіў Ястраб вайну дробнаму птаству, захацеў стаць уладаром над усімі. Мы вольныя птушкі. Нашы продкі былі вольнымі. Дапамажы нам, чалавек! Мы ўсяму роду людскому дзякаваць будзем.

Падумаў чалавек ды кажа:

– Ляціце, птахі, да людзей. Хавайцеся пад дахамі будынкаў, у садах. Мы абаронім вас ад драпежнікаў.

Людзі дапамаглі птушкам. Армія Ястраба засталася ні з чым.

Перачкалі птушкі цяжкія хвіліны, а потым некаторыя ў лес вярнуліся, напоўніўшы яго пераможным спевам, а іншыя так і засталіся жыць каля людзей.

Сокал-пустальга, баючыся помсты Ястраба, з той пары жыве побач з населенымі пунктамі і стараецца аддзячыць людзям за выратаванне. Ён знішчае мышэй, шкодных насякомых. Часам схопіць дробную птушку, таму што не ведае, хто выдаў яго прыхільнікам Ястраба. Снягір жа ляціць да людзей толькі зімой, калі Сокал-пустальга ў цёплых краінах знаходзіцца.

А ястрабы кружаць у небе, палююць на птушак.

Прылятае пустальга ў сакавіку і займае чужое гняздо або, знайшоўшы некалькі галінак, размяшчаецца на якой-небудзь плоскай паверхні, нават на апорах ліній электраперадач. Калі першая кладка гіне, самка адкладвае яйкі другі раз.

Але часта людзі не заўважаюць, што самі садзейнічаюць знішчэнню птушак. Да гэтага прыводзіць выкарыстанне хімічных рэчываў, высяканне астраўных участкаў дрэў, браканьерскі адстрэл.

Каб сокал-пустальга не знік як від, трэба рабіць лесапасадкі паблізу сельскагаспадарчых угоддзяў, ствараць штучныя гняздоўі, выяўляць месцы каланіяльных паселішчаў віду і ствараць там заказнікі.

Нельга забываць, што чалавек – частка прыроды. Хто ж яшчэ дапаможа птушкам?

Ліхачова Ганна

Вялікі Кулён

Было гэта даўным-даўно. Усе птушкі жылі ў згодзе. Але прыйшоў гэтаму канец. Было ж гэта вось як.

Пасяліўся ў лесе, дзе жылі амаль усе птушкі, злосны Асілак. А чаму ж ён перабраўся сюды? Ды таму што сіла яго нядобрая папаўнялася ад таго, што ён еў птушыныя яйкі. Самому цяжка было шукаць здабычу, таму ён наняў Ястраба. Той згадзіўся, бо не хацеў стаць ахвярай. Ды і хітры Асілак паабяцаў зрабіць яго ўладаром лесу. І вось пачалося паляванне, знішчэнне птушынага роду.

Не вытрымаў здзекаў Вялікі Кулён. Як жа ён мог цярапец, калі ў гняздзе ляжала чатыры яйкі! Хутка павінны з’явіцца птушаняты. Як жа не страціць дзетак?

Паляцеў Кулён да мудрай Сава.

– Добры дзень, паважаная Сава! – павітаўся Кулён. – Падскажы, як пазбавіцца ад злога Асілка.

– Я чакала такога героя, – з радасцю прамовіла Сава. – Знішчыць яго можна, але для гэтага трэба адшукаць Чараўніка, які жыве ў непраходным лесе, куды не можа даляцець ніводная птушка.

– Я дабяруся да яго. Я выратую птушыны род, – рашуча вымавіў Кулён.

Перш чым адправіцца ў дарогу, сабраў Кулён дробнае птаства на нараду. Ён думаў, што яшчэ хто-небудзь паляціць з ім, але добраахвотнікаў не знайшлося. Усе баяліся пакідаць свае гнёзды.

– Ляці адзін, а мы абяцаем ахоўваць тваё гняздо, – пачуўся нясмелы голас.

Што рабіць! Трэба шукаць ратунку аднаму. І Кулён паляцеў.

Складанай была яго дарога. Чым далей паглыбляўся ён у лес, тым цямней становілася навокал. Высачэзныя дрэвы перапляталіся галінамі, закрывалі сонца. Прыйшлося рухацца каля самай зямлі.

Нарэшце дрэвы расступіліся – і перад Кулёнам раскінулася залітая сонцам паляна. Там стаяла хатка, каля якой сядзеў старэнькі дзядок.

– Я ведаю пра вашу бяду, – у адказ на прывітанне птушкі вымавіў Чараўнік. – Ёсць у мяне такое зелле, але данесці яго табе будзе цяжка, хоць ты і самы вялікі з роду кулікоў.

– Данясу. Я павінен гэта зрабіць, – рашуча адказаў Кулён. Ён успомніў пра жонку, якая засталася ў гняздзе. Яна хоць і большая за яго, але не зможа супрацьстаяць драпежніку.

– Ну, слухай. Ноша твая будзе цяжкая, але ты не павінен адпачываць. Калі выпусціш зелле, загінеш сам. Ляці каля самай зямлі. Тваё карычнева-бурае стракатае апярэнне дапаможа дабрацца да месца незаўважана. Трэба абліць зеллем Асілка. Іншага выйсця няма. Удачы табе, смелая птушка!

Кулён паляцеў, трымаючы ў дзюбе выратавальную ношу. Чым далей ён ляцеў, тым цяжэй становілася яму. Дзюба аж уніз сагнулася.

Пачуў Ястраб пра задуму Кулёна і паляцеў да яго жонкі. Будучая маці ўсімі сіламі абаранялася, але не змагла выратаваць яйкі. Яна была намнога слабейшая. А на дапамогу ніхто не паспяшаўся.

Потым Ястраб пачаў чакаць Кулёна, пільна сочачы з вышыні. Але той усё ж даляцеў, дзякуючы свайму апярэнню і жаданню жыць.

З хуткасцю ветру паляцеў Кулён на Асілка і абліў чароўным зеллем. Той імгненна ператварыўся ў птушку Зязюлю. Напэўна, ператварэнні адбыліся і ў душы, таму што цяпер зязюля падкладвае свае яйкі ў чужыя гнёзды, нібы імкнецца аддаць украдзенае.

Ястраб жа вельмі раззлаваўся, калі даведаўся, што Асілка больш няма. А гэта азначае, што яму, Ястрабу, не быць цяпер уладаром лесу. Вось і вырашыў ён паляваць на іншых птушак. Калі не падпарадкоўваюцца, дык няхай хоць баяцца.

А што ж наш пераможца Кулён? А яго чакалі адны непрыемнасці. Ад цяжкой ношы сагнулася ўніз дзюба. (І ўсе птушаняты Кулёна пачалі нараджацца з такімі дзюбамі). Жонка чакала яго ўжо ў пустым гняздзе.

Пакрыўдзіўся Кулён на птушак, што не абаранілі яго сям’ю, і паляцеў з лесу, забраўшы ўсіх сваякоў. Пасяліліся яны на балотах, на лугах. Кормяцца Кулёны насякомымі, чарвякамі, дастаюць слімакоў з цвёрдых ракавін, дзякуючы доўгай загнутай дзюбе.

Гняздо Кулён робіць прама на зямлі, усцілае яго травой. Яйкі ніколі не пакідае без нагляду. Бацькі па чарзе ахоўваюць патомства.

Шкада толькі, што сярод людзей з’яўляюцца часам “асілки”, якія рознымі спосабамі знішчаюць птушак. Часам яны садзейнічаюць знішчэнню Кулёнаў, не задумваючыся над гэтым.

Хопіць жыць сілай, на першым месцы павінен быць розум!

Сякацкая Юлія

Уладанні Лесавіка

Здаўна жывёлы і птушкі жылі без клопот. А правіў Лясным царствам Лесавік. Ён клапаціўся пра ўсіх, аберагаў ад нягод.

Неяк пасяліліся каля лесу Асілкі. І пачалі яны раз за разам наведвацца ва ўладанні Лесавіка. Высякаюць стагадовыя дрэвы, будуць сабе дамы, падобныя на палацы. Знішчаюць усё жывое на сваім шляху.

Сабраліся лясныя жыхары на сход да Ляснога Цара і пачалі скардзіцца.

Першым выступіў стары воўк:

– Чым жа мы перашкаджаем Асілкам? Навошта яны ўсе разам сабраліся на паляванне і перастралялі самых дужых з нашага роду. Засталіся толькі самыя маленькія ваўчаняты і знясіленыя ваўкі. Не паспяваем мы прыбіраць лес. Калі далей так пойдзе, на кожным кроку будуць трапляцца мёртвыя жывёлы, ад чаго распаўсюдзяцца хваробы.

Потым нясмела выйшлі маленькія лісяняты. Яны расказалі пра тое, як застрэлілі іх бацькоў. Самі ж лісяняты яшчэ малыя і не могуць здабываць ежу.

Нават маленькія мурашы прыйшлі выказаць сваё абурэнне. Асілкі разбурылі іх дом-мурашнік. Усё лета гэтыя працавітыя насякомыя насілі шыгальнік, а Двухногія Істоты за некалькі хвілін усё зруйнавалі. Ім было цікава: што знаходзіцца ўнутры? Цяпер усё трэба пачынаць спачатку, а знішчаць шкодных насякомых не хапае часу.

Адзін за адным скардзіліся лясныя жыхары, ды не ведалі яны, што самае жудаснае яшчэ наперадзе.

Раптам страшна закрычалі птушкі. Яны сядзелі высока на дрэвах і першымі ўбачылі дым. Удалечыні гарэў лес.

– Ратуйцеся! Ратуйцеся, хто можа! – закрычаў Лесавік. – Бяжыце ў лясныя нетры, а я буду шукаць выйсце.

Агонь набліжаўся з вялікай хуткасцю. Чуўся трэск, палыхалі дрэвы, дзіка крычалі жывёлы і птушкі.

Падняў Лесавік рукі, узмаліўся. Пачулі яго нябёсы, і неўзабаве на гарызонце з'явілася чорная хмара. Яна імкліва набліжалася, несучы жаданы дождж. Кроплі ліліся як з вядра. І нарэшце вада перамагла агонь.

Як змяніўся лес! Дзе нядаўна ўзвышаліся калматыя шапкі векавых дрэў ды расцілаўся шаўкавісты дыван духмянага разнатраўя, там цяпер стаялі

чорныя слупы на абвугленай зямлі. Чароўны птушыны хор змяніла мёртвая цішыня.

Ішоў Лесавік і не пазнаваў свае ўладанні. Усе звяры зніклі. Адны загінулі, другія паспелі ўцячы. Толькі мядзведзь хадзіў па некалі багатым краі. Да яго і звярнуўся Лесавік:

– Ты застанешся гаспадаром у пушчы. Беражы тое, што засталася. А я палячу шукаць лепшых Мудрацоў, каб атрымаць адказ на пытанне: як спыніць бяздумнае знішчэнне прыроды?

Лесавік ператварыўся ў чорнага бусла і паляцеў па свеце. А мядзведзь сцеражэ лес. Адпачывае ён толькі тады, калі наступаюць халады і зямля пакрываецца снегам. Ды дзе ж яму справіцца аднаму!

А Лесавік, мабыць, ніяк не знойдзе Мудраца. І толькі час ад часу неба пасылае вогненныя маланкі, нібыта караючы Асілкаў-людзей за іх бяздумныя справы.

Сякацкая Юлія

Нялёгкі лёс чорнага свіргуля

Было гэта ў далёкія-далёкія часы. Наш край быў пакрыты зелянінай, цвілі рознакаляровыя кветкі. Наваколле звінела ад пералівістых птушыных мелодый. І здавалася, што так будзе заўсёды.

Змянілася ўсё нечакана. Удалечыні неба стала цямнець, і хутка чорная хмара прынесла буру і праліўны дождж. Вада лілася дні і ночы. Нарэшце дождж пачаў сціхаць, але вада ў рацэ ўсё прыбывала і прыбывала, нібы невядомая злая сіла штурхала яе, каб затапіць усю зямлю.

Усе жывыя істоты сабраліся на беразе, каб знайсці выйсце. Зрабіць можна было толькі адно: спыніць вадку з дапамогай высокага насыпу. За справу трэба было брацца неадкладна. Закіпела дружная праца.

Адзін толькі чорны свіргуль не пажадаў працаваць. Ён учапіўся за дрэва сваімі доўгімі пальцамі і прамовіў: “А навошта мне ваша зямля? Хай сабе затапляецца вадой. Я сяджу высока, есці не хачу, лепш пасплю”. І ён заснуў так моцна, што не бачыў, як кіпела дружная праца, як птушкі і звяры насілі зямлю. На шляху вады рос высачэзны насып.

Не адзін дзень працягвалася гэта справа. І вось вада спынілася. Зноў заіскрылася сонейка. Жыццё ўваходзіла ў прывычнае кола.

Сагрэўшыся на сонейку, прачнуўся чорны свіргуль, захацелася яму есці. Зляцеў ён на зямлю, падзяўбаў насення, а ўзляцець не можа.

– Хі-хі-хі, – пасмялася з яго сарока, – старайся, махай сваімі доўгімі крыламі, толькі нічога з гэтага не выйдзе. Праклялі цябе птушкі за ляготу. Раз табе зямля не патрэбна была, то і ты на яе больш не сядзеш. А калі адважышся сесці, то не зможаш узляцець.

Паскакаў тады свіргуль на зроблены насып і, скокнуўшы ўніз, змог-такі ўзляцець.

Так і лётае ён, ловіць насякомых у паветры, хапае кропелькі вады. Пралятаючы, як страла, схопіць галінку для гнязда, саломінку, кавалачак тканіны. Да гэтай пары баіцца ён помсты птушак. Прылятае з цёпрых краін, калі ўжо ўсе пярнатыя паспелі звіць гнёзды і чакаюць з’яўлення патомства.

Птушаняты свіргуля ўпадаюць у спячку, калі льюць дажджы і бацькі не могуць знайсці ежы. У іх нават тэмпература цела паніжаецца, але гэта не шкодзіць іх здароўю, а дапамагае выжыць.

А чаму свіргуль мае такі “рагаценькі” хвосцік? Ды таму што ўцёк ён з лесу ад птушак, пасяліўся каля людзей, а каб не пазналі яго, хвост сабе зрабіў, як у ластаўкі. Толькі кароценькі ён атрымаўся, таму прыходзіцца птушцы лётаць вельмі хутка, каб ніхто не паспеў яго разгледзець. Адшукае часам шчылінку ў сцяне пабудовы і саўе там гняздзечка. Бывае і такое, што набярэцца смеласці свіргуль і паселіцца ў лесе. Але такія героі трапляюцца рэдка.

Ніхто са сваякоў свіргуля не ляціць у наш край: каму трэба чужая ганьба?

Свіргуль жа імкнецца хоць нечым загладзіць сваю віну, таму знішчае вялікую колькасць шкодных насякомых.

Сахарава Анастасія

Зязюля

Было гэта даўным-даўно. Тады яшчэ ўсё жывое толькі пачынала распаўсюджвацца па Зямлі.

Пасялілася ў нашым краі птушка зязюля. Яна адрознівалася ад іншых тым, што мела незвычайныя здольнасці: яе звонкае “ку-ку” давала людзям надзею на доўгае жыццё, сілу, прымушала перамагаць. А ім у той час было вельмі цяжка. Складана было дабываць ежу. Многія гінулі ад голаду ці ў лапах драпежнікаў.

Жыў тады ў дрымучым лесе крыважэрны Цмок. Вельмі ж даспадобы прыйшліся яму дзеці. Пойдуць мужчыны на паляванні, а Цмок ужо тут як тут. Схопіць дзіця ды ў лес. А то і ноччу наведваецца.

Задумаліся людзі: як жа ратаваць свой род ад пачвары? Сталі прыдумаць розныя пасткі, выкопваць ямки вакол жылга.

Хітры Цмок перастаў падыходзіць блізка. Ён абвясціў птушкам, што будзе есці іх, калі яны не будуць дапамагаць яму ў здабычы ежы.

Птушак і без таго было мала. Што было рабіць? Кожнаму сваё. Далі згоду на дрэнную справу.

І вось прыляціць прыгожая птушачка, а дзіця за ёй пабяжыць. Цмок жа стаіць напачатку, хапае дзіця ды радуецца перамозе.

Толькі зязюля засталася на баку людзей, падтрымлівала іх сваім кукаваннем, вартавала ды папярэджвала пра небяспеку.

Пагражалі зязюлі птушкі. Разбурылі яе гняздо, выкінулі птушанят. Ды не магла яна пакінуць людзей у бядзе.

Дапамагла зязюля адшукаць логова Цмока, калі людзі рашыліся раз і назаўсёды знішчыць забойцу.

Перамогай людзей закончылася гэта бойка. А іначай і не магло быць. Перамагае той, на чым баку праўда і справядлівасць.

Ды толькі зязюля да гэтай пары баіцца помсты птушак. Каб выратаваць сваіх птушанят, яна кладзе яйкі ў чужыя гнёзды. З’яўляецца птушанятка на свет і выкідвае сваіх “братаў і сяцёр” з гнязда, каб не пазнала маці чужое дзіцятка, а якраз і ежы больш дастанецца.

А зязюля кукуе сабе бесклапотна, адлічвае гады кожнаму з роду людскога.